

Εκπαιδεύοντας τους μαθητές να συμμετέχουν στον αστικό σχεδιασμό: Μια πιλοτική εφαρμογή επανασχεδιασμού της πλατείας

Περίληψη

Η συμμετοχή των πολιτών στον σχεδιασμό των ανοιχτών χώρων σε μια σύγχρονη, δημοκρατική κοινωνία, αποτελεί ζητούμενο και αυξανόμενη τάση τα τελευταία χρόνια. Από τους πολίτες δεν εξαιρούνται τα παιδιά, τα οποία σύμφωνα με τη Σύμβαση για τα Δικαιώματα του Παιδιού έχουν το δικαίωμα συμμετοχής σε διαδικασίες σχεδιασμού των χώρων που τα αφορούν. Κάτι τέτοιο προϋποθέτει ανάπτυξη των χωρικών τους ικανοτήτων και συμμετοχή σε αντίστοιχες δραστηριότητες από μικρή ηλικία. Στην παρούσα έρευνα καταγράφονται, διερευνώνται και σχολιάζονται οι διάλογοι μαθητών της Α' Δημοτικού κατά τον επανασχεδιασμό του χώρου της πλατείας της γειτονιάς τους, με απώτερο στόχο να διερευνηθεί και να καλλιεργηθεί η ικανότητα συμμετοχής των παιδιών στον αστικό σχεδιασμό.

Abstract

Citizen participation in the design of open spaces is a requirement and an upward trend of a contemporary, democratic society. According to the United Nation Convention on the Rights of the Child, children are also citizens, who have the right to participate in planning processes of community spaces that affect them. Such participation requires development of their spatial skills and their involvement in relevant practices from an early age. The present study records, examines and discusses first-grade students' ability to participate in urban planning through their dialogues, while they redesign the square of their neighborhood.

1.Εισαγωγή

Στις μέρες μας, το μεγαλύτερο μέρος των παιδιών ζει στις πόλεις, ως κύριο αποτέλεσμα της αστικοποίησης κατά τις προηγούμενες δεκαετίες (UNICEF 2012). Το γεγονός αυτό καθιστά την ύπαρξη ανοιχτών χώρων αναγκαϊότητα, καθώς ο χρόνος που περνούν τα παιδιά παίζοντας σε αυτούς είναι καθοριστικής σημασίας για τη σωματική, κοινωνική, συναισθηματική και γνωστική ανάπτυξή τους. Είναι, επομένως, σημαντικό οι πόλεις να σχεδιάζονται με τρόπο «φιλικό» προς τα παιδιά, κάτι που μπορεί να γίνει μόνο μέσα από την άμεση συμμετοχή τους στον σχεδιασμό (Oestreich 2012).

Σήμερα, η συμμετοχή των πολιτών στον αστικό σχεδιασμό αποτελεί μια κοινή πρακτική στην Ευρώπη. Η επανεξέταση του ρόλου των πολιτών στη διαχείριση του περιβάλλοντός τους, όσο και των δικαιωμάτων και της ευθύνης των παιδιών να συμμετέχουν στη διαμόρφωση του μέλλοντος, κατέχει κεντρική θέση στην ατζέντα της βιώσιμης ανάπτυξης (UNICEF, 2012). Σύμφωνα με τον Hart (2011), αλλά και άλλες έρευνες (Francis & Lorenzo 2002), τα παιδιά όλων των ηλικιών, ήδη από την ηλικία των τριών ή τεσσάρων ετών, μπορούν να εμπλακούν σε διαδικασίες διαμόρφωσης του χώρου.

Για τη γεωγραφική εκπαίδευση, η συμμετοχή στον αστικό σχεδιασμό βοηθά στην ανάπτυξη της γεωγραφικής σκέψης και των χωρικών ικανοτήτων των παιδιών, με στόχο τη θωράκισή τους στην αντιμετώπιση ζητημάτων που σχετίζονται με τον χώρο και τις δράσεις τους σε αυτόν στην καθημερινή τους ζωή (Newcombe 2013).

Προκειμένου, λοιπόν, η συμμετοχή των παιδιών στον σχεδιασμό δημόσιων χώρων να γίνει πραγματικότητα, είναι ανάγκη τα παιδιά να ενημερωθούν για τα δικαιώματά τους και να αποκτήσουν αντίστοιχες γνώσεις και δεξιότητες μέσα από κατάλληλη εκπαίδευση (Council of

Europe 2011). Κάτι τέτοιο, μέχρι τώρα, δεν αποτελεί προτεραιότητα ούτε βασική επιδίωξη της επίσημης εκπαίδευσης στο ελληνικό σχολείο.

Στην παρούσα έρευνα, ζητήθηκε από μαθητές της Α' Δημοτικού να αναδιαμορφώσουν σε μακέτα τον χώρο της κοντινής τους πλατείας, τοποθετώντας οντότητες που είχαν επιλέξει τα ίδια και επιχειρηματολογώντας για το πού θα πρέπει να τοποθετηθεί κάθε οντότητα. Με αφορμή τα παραπάνω διαμορφώθηκαν τα ερευνητικά ερωτήματα, τα οποία αφορούν στη διερεύνηση: α) αν οι μαθητές ηλικίας 6-7 ετών μπορούν να σχεδιάσουν σε μακέτα έναν χώρο που τους αφορά, β) των προτιμήσεων των μαθητών για τους διάφορους χώρους, όπως διαφαίνονται μέσα από τον διάλογο που αναπτύσσουν μεταξύ τους, γ) των κοινών στοιχείων που υπάρχουν στις προτιμήσεις των μαθητών και στις αιτιολογήσεις που δίνουν για τις επιλογές τους κατά τη διαμόρφωση του χώρου.

2.Μεθοδολογία

Για τη διερεύνηση των παραπάνω ερευνητικών ερωτημάτων πραγματοποιήθηκε έρευνα δράσης (Cohen et al. 2011) σε 18 μαθητές ηλικίας 6-7 ετών, που φοιτούσαν στο 15ο Δ.Σ. Αθηνών. Ως εργαλείο συλλογής των δεδομένων επιλέχθηκε η μέθοδος της βιντεοσκόπησης και η λήψη φωτογραφιών. Η βιντεοσκόπηση πραγματοποιήθηκε στο σύνολο των μαθητών, καθώς εκείνοι συζητούσαν σχετικά με τη διαμόρφωση του χώρου στη μακέτα της πλατείας, με συντονισμό από την ερευνήτρια. Η διάρκεια των βίντεο που αναλύθηκαν είναι 94,12 λεπτά. Για τη συμμετοχή των παιδιών εξασφαλίστηκαν οι απαραίτητες άδειες από τους κηδεμόνες των μαθητών. Τέλος, η ποιοτική ανάλυση των δεδομένων πραγματοποιήθηκε με τη μέθοδο της κριτικής ανάλυσης λόγου, αφού προηγήθηκε ακριβής απομαγνητοφώνηση των βιντεοσκοπημένων συζητήσεων των μαθητών (Fairclough 1995, Janks 1997).

3.Αποτελέσματα

Τα αποτελέσματα της έρευνας προέκυψαν μέσα από την ανάλυση των διαλόγων και των απόψεων των μαθητών, κατά την κατασκευή της μακέτας της πλατείας της γειτονιάς τους, την οποία είχαν μελετήσει και επισκεφθεί στη διάρκεια του project (Γαλάνη 2015, Parageorgiou et al. 2016). Στην ανάλυση των αποτελεσμάτων που ακολουθεί παρουσιάζονται παραδείγματα από τις απόψεις των μαθητών για τους επιμέρους χώρους που πρότειναν.

Οι περισσότεροι μαθητές αναφέρθηκαν στην αναγκαιότητα ύπαρξης χώματος, νερού και γρασιδιού στο σημείο που τοποθέτησαν την παιδική χαρά. Ακόμη, φάνηκε πως τα παιδιά έδιναν μεγάλη σημασία στην ασφάλεια κατά το παιχνίδι τους και στη διαφύλαξη της ηρεμίας.

Νικόλας: Λέω να μπει εδώ (η παιδική χαρά), για να έχει και χώμα να παίζουνε.

Αλέξανδρος (έχοντας υποδείξει ένα σημείο με πολύ πράσινο): Για να πέφτουνε μαλακά και να μπορούν να παίζουν με το νερό.

Ο χώρος των Η/Υ προβλημάτισε τους μαθητές τόσο ως προς τον σχεδιασμό, όσο και ως προς την όχληση και την ασφάλεια, γεγονός που οδήγησε στη δημιουργία θόλου με ηχομόνωση.

Άγγελος: Να τα βάλουμε (υπολογιστές και γιγάντια οθόνη) σε έναν θόλο. Να ακούγεται όποιος θέλει μέσα, όμως να μην ακούγεται από έξω.

Άρης: Να βάλουμε τα καλώδια από κάτω για να είναι τα παιδιά ασφαλή.

Ο χώρος για τα ζώα οδήγησε στον προβληματισμό περί δικαιωμάτων των ζώων, ελευθερίας αλλά και ασφάλειας των επισκεπτών. Έτσι, δόθηκε μεγάλο μέρος της πλατείας για τη δημιουργία περιφραγμένης έκτασης φιλοξενίας τους.

Κατά τη συζήτηση για το πού θα τοποθετηθούν τα συμπληρωματικά στοιχεία του χώρου, οι χώροι με νερό δεν αιτιολογήθηκαν επαρκώς με επιχειρήματα. Τέλος, οι μαθητές τοποθέτησαν το πράσινο και τους χώρους ανάπαυσης κοντά στο σιντριβάνι, συνδυάζοντας τα βασικά στοιχεία της φύσης, το πράσινο και το νερό, για να δημιουργήσουν στην πλατεία την αίσθηση ενός όμορφου φυσικού τοπίου.

Δημήτρης: Αν βάλουμε τα δέντρα εδώ κι εδώ πρασινωπά (δείχνει γύρω από το σιντριβάνι) θα έχουν και σκιά και θα βλέπουν και το σιντριβάνι.

4. Συμπεράσματα

Μέσα από την ανάλυση των αποτελεσμάτων της έρευνας κατέστη σαφές ότι οι μαθητές έχουν προτιμήσεις σχετικά με τη διαμόρφωση του χώρου της πλατείας, μπορούν να εκφράσουν τις απόψεις τους, να αναπτύξουν διάλογο, να συμπεράνουν, να αποφασίσουν και να σχεδιάσουν μια προσομοίωση του χώρου σε μακέτα. Οι απόψεις που εξέφρασαν περιλαμβάνουν κοινά στοιχεία: την έντονη παρουσία της φύσης στην πλατεία με την ύπαρξη χώματος, νερού και γρασιδιού, έδωσαν έμφαση στην αισθητική του χώρου, ανησυχούσαν για θέματα ασφάλειας και εμφάνισαν υψηλό βαθμό ενσυναίσθησης, καθώς ήθελαν να ικανοποιηθούν οι ανάγκες όλων των ηλικιακών ομάδων που επισκέπτονται την πλατεία. Ωστόσο, η ηλικία των μαθητών σε συνάρτηση με τις περιορισμένες εμπειρίες και το υπό εμπλουτισμό λεξιλόγιο, αναδεικνύει τις δυσκολίες στη μετατροπή των «θέλων» τους σε δομημένη επιχειρηματολογία. Ο ρόλος του εμπυχωτή στην όλη διαδικασία κρίνεται καταλυτικός και αναγκαίος για την εκπαίδευση των μαθητών στην επιχειρηματολογία σχετικά με τον χώρο.

Η συμβολή ανάλογων δράσεων στην εκπαιδευτική διαδικασία, είτε ενταγμένων στο επίσημο πρόγραμμα του μαθήματος της Γεωγραφίας, είτε σε άλλες ώρες, βοηθά στην ανάπτυξη ενεργών, περιβαλλοντικά ευαισθητοποιημένων και χωρικά καλλιεργημένων πολιτών, ζητούμενο κάθε δημοκρατικής κοινωνίας.

5. Βιβλιογραφία

Γαλάνη, Λ. (2015). Τα παιδιά γεω-γράφουν: Μια μελέτη για την πλατεία Δεξαμενής στο χώρο στο χρόνο. Στο Νικολάου Γ. & Κώτσης, Κ. (επιμ.), Συλλογικός τιμητικός τόμος για τον καθηγητή Α. Κατσίκη. Ιωάννινα: Πεδίο.

Hart, R.A. (2011). Τα παιδιά συμμετέχουν – Θεωρία και πρακτική της εμπλοκής παιδιών στην ανάπτυξη της κοινότητας και τη φροντίδα του περιβάλλοντος (επιμ. Κωνσταντίνα Ταμουτσέλη). Αθήνα: Επίκεντρο.

Cohen, L., Manion, L. & Morrison, K. R. B. (2011). *Research methods in education*. Oxon, UK: Routledge.

Council of Europe (2011). *Child and youth participation in Finland: A Council of Europe policy review*. Strasbourg: Council of Europe.

Fairclough, N. (1995). *Critical Discourse Analysis*. London: Longman.

Francis, M. & Lorenzo, R. (2002). Seven Realms of Children's Participation. *Journal of Environmental Psychology*, 22, 157-169.

Janks, H. (1997). Critical Discourse Analysis as a Research Tool. *Discourse: Studies in the Cultural Politics of Education*, 18 (3), 329-342.

Newcombe, N. S. (2013). Seeing relationships: Using spatial thinking to teach science, mathematics, and social studies. *American Educator*, 37(1), 26-31.

Oestreich, S. (2012). *Participation of Children in Spatial Development Case Study: Stockholm Metropolitan Area*. Stockholm: Department of Urban Planning and Environment Division of Urban and Regional Studies.

Papageorgiou, N. Galani, A. Mavrikaki, E. (2016). Junior Primary Greek School Pupils' Perceptions of the City's Public Open Spaces and Especially of the Urban Square: a case study. *RIGEO*, 6 (1), 49-66.

UNICEF (2012). *THE STATE OF THE WORLD'S CHILDREN 2012: Children in an Urban World*.

Διαθέσιμο στην ιστοσελίδα http://www.unicef.org/sowc/files/SOWC_2012-Main_Report_EN_21Dec2011.pdf